

FRI-2G.405-1-PP-04

LOGOPEDICAL PREVENTION AND DIAGNOSTICS OF COMMUNICABLE DISORDERS IN CHILDREN IN PRE-SCHOOL AND PRIMARY SCHOOL EDUCATION⁴

Assoc. Prof. Valentina Vasileva, PhD

Department of Natural Sciences and Education,

“Angel Kanchev” University of Ruse

Phone: 082/888-268

E-mail: vvasileva@uni-ruse.bg

Assoc. Prof. Desislava Stoyanova, PhD

Department of Natural Sciences and Education,

“Angel Kanchev” University of Ruse

Phone: 082/888-268

E-mail: dstoyanova@uni-ruse.bg

***Abstract:** Specific language disorders are one of the most widespread childhood disorders. They correlate with the development of basic psychic processes, communicative skills, with subsequent learning and learning problems, with the features of emotional and behavioral functioning. Their early diagnosis and intervention are extremely important for the later personality and social functioning of adolescence and maturity.*

The paper reviews existing methods of special work of the speech therapist for the prevention and correction of speech pathologies in children. The purpose was to research the efficiency of best practices and algorithms for prevention and removal of speech disorders of different types. Special attention was paid to the presentation of effective logopedic approach and the legal basis on which it is implemented.

Theoretical research and the development of tools for the early discovery of linguistic and speech pathologies are the subject of a project INTERACTIVE TOOLS FOR TEACHERS AND CHILDREN AT INITIAL EDUCATION. This project (2017-1-BG01-Ka201-036295) has been funded with support from the European Commission (Erasmus+ Programme).

Keywords: Speech pathologies, Early diagnosis and intervention, Efficiency.

ВЪВЕДЕНИЕ

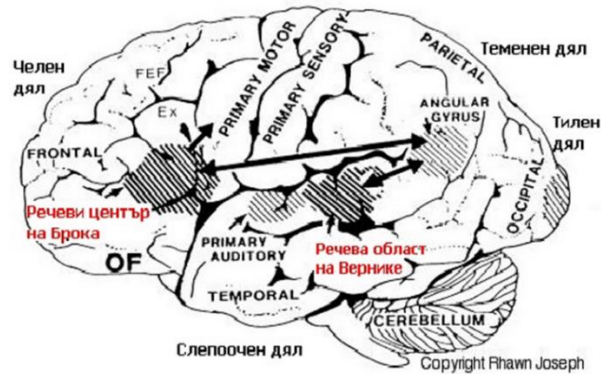
Езикът е средство, което стои в основата на ефективността на социалното взаимодействие. По своята същност представлява социално валидна абстрактна система от средства (единици, конструкции) и правила, която се съхранява в паметта на членовете на съответната езикова общност.

Формирането на речта е една от основните характеристики на общото развитие на детето. Речта е важно средство за връзка между подрастващия и обкръжаващия го свят и е най- висша форма на общуване, присъща на човека. Овладеяването на езика и развитието на речта при децата са две динамично изменящи се страни на сложен процес, съдействащ за социализацията на личността.

За нормалното формиране на речта е необходимо кората на главния мозък да достигне определена зрялост, да е формиран речевия апарат и да е съхранен слуха /Фиг. 1./. Необходимо условие за развитие на речта на детето е пълноценното общуване с другите от най- ранна детска възраст. По този начин се предоставя възможност на детето да обогатява своята устна реч, да овладее значението на думите, да свързва думите в различни по вид изречения, да може свързано и граматически правилно да изразява мислите си. Детето овладява езика като единство от лексика, фонетика, граматика.

---

⁴ Докладът е представен на научна сесия на 26.10.2018 г. с оригинално заглавие на български език: ЛОГОПЕДИЧНА ПРЕВЕНЦИЯ И ДИАГНОСТИКА НА КОМУНИКАТИВНИТЕ НАРУШЕНИЯ ПРИ ДЕЦА В ПРЕДУЧИЛИЩНА И НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Фиг.1 Зони на лявото полукълбо, които участват в регулацията, образуването и възприятието на речта

Определят се две основни звена на процеса говорене: съставяне на думи от звукове и съставяне на съобщения от думи. Развитието на говора при децата се извършва поетапно. Говорът е сложен и дълъг процес, който се реализира в психофизиологичното развитие на децата. Според А. Георгиева, за разлика от езика, говорът е едно от средствата за изразяването му, той е перцепция и продукция на фонемни вериги от фонемни за предаване на езика (Георгиева, А. 1996).

Говорните и езикови нарушения се свързват с проблеми в комуникирането и с нарушения на звуково-артикулационните функции на речта на определен човек. Нарушенията от този вид, които са от биологичен характер, са известни като речево-езикови патологии.

За говорно-речеви отклонения става въпрос, когато нарушенията на фонетичните, граматичните, лексикалните и други норми на езика са трайна особеност на речта, не изчезват спонтанно, отразяват се негативно върху психическото развитие на личността и се преодоляват чрез специално логоредично и/или терапевтично въздействие (Карагъзов, И. 1998,135). Всяко отклонение от формирането на речта се съпровожда с нарушение на цялостното психо-социално изграждане.

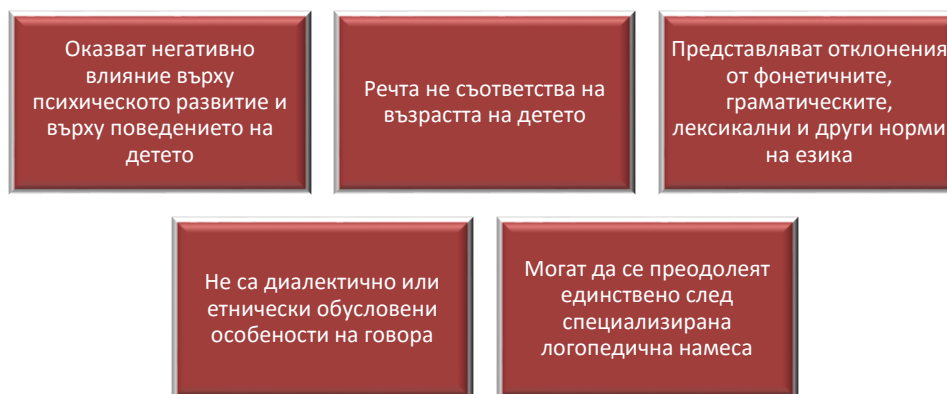
Основната целева ориентация на логопедията като наука, изучаваща закономерностите и особеностите във възникването и развитието на речевите нарушения, се състои в разработването и прилагането на научно обосновани и практически проверени методи за профилактика и преодоляване на речевите патологии чрез специализирани системи за обучение, възпитание и социализация на лицата с речеви патологии.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Специфичните езикови нарушения са едни от най-широко разпространените разстройства в детска възраст. Те корелират с развитието на базисните психични процеси, с комуникативните умения, с последващи проблеми в ученето и научаването, с особеностите на емоционалното и поведенческото функциониране. Ранната им диагностика и интервенция са изключително важни за личностното и социално развитие на подрастващите.

Езиковата система е нарушена, когато езикът е различен по съдържание, форма и употреба от очаквания, и асоцииран с възрастта и социокултурната среда. Като цяло детето е носител на езикова патология, когато неговите езикови способности са под очакваните за годините му и нивото му на развитие. За да функционира правилно езикът не трябва да се различава по съдържание, форма и употреба от очаквания и асоцииран с възрастта и социокултурната среда на индивида (L. Leonard, 2000). Дефицитът в една или повече от лингвистичните области на функциониране (фонология, морфология, синтаксис, семантика, прагматика) определя езиковото нарушение.

Езиково-говорните патологии притежават следните особености /Фиг. 2./:

Фиг. 2. Специфика на речевите патологии (по Карагъзов, И. 1998,135)

Логопедичната работа по диагностика и превенция на нарушенията в разглежданата сфера следва определен алгоритъм и технологична последователност, базирана на:

- ✓ Изучаване на причините за възникване, развитие, симптоматика и степен на разпространение на речевите отклонения.
- ✓ Систематизиране и класификация на различните форми на речевите отклонения.
- ✓ Разработване на методи и методики за диагностика на речевите отклонения.
- ✓ Изучаване на механизмите за формиране на речевата функция в условията на различните отклонения в развитието на децата и възрастните.
- ✓ Разработване на принципи, насоки и организация на помощта, както и на институции за нейната реализация.
- ✓ Създаване на методи и методики за конкретно речево въздействие, както и за възпитание и превъзпитание на деца с речевите отклонения.
- ✓ Изучаване на етапите във формирането на правилна реч под влияние на корекционна дейност.
- ✓ Профилактика на речевите нарушения (Карагъзов И., Гърбачева А., 1996, 71).

Практическата диагностична и корекционна дейност е обвързана тясно с нормативна регламентация, типизирана спрямо характеристиките на институтите Детска градина и Начално училище.

Общата подкрепа за личностно развитие в детската градина, която е насочена към превенцията на обучителните затруднения, се изразява във включване на отделни деца в дейности според техните потребности, като: 1. обучение чрез допълнителни модули за деца, които не владеят български език – дейността се извършва от учителите в групата в детската градина; 2. прилагане на програми за психомоторно, познавателно и езиково развитие, индивидуална и групово работа при установени езикови и/или емоционално-поведенчески, и/или сензорни затруднения – дейността се извършва от психолог, логопед или от друг педагогически специалист при необходимост - рехабилитатор на слуха и говора и др.

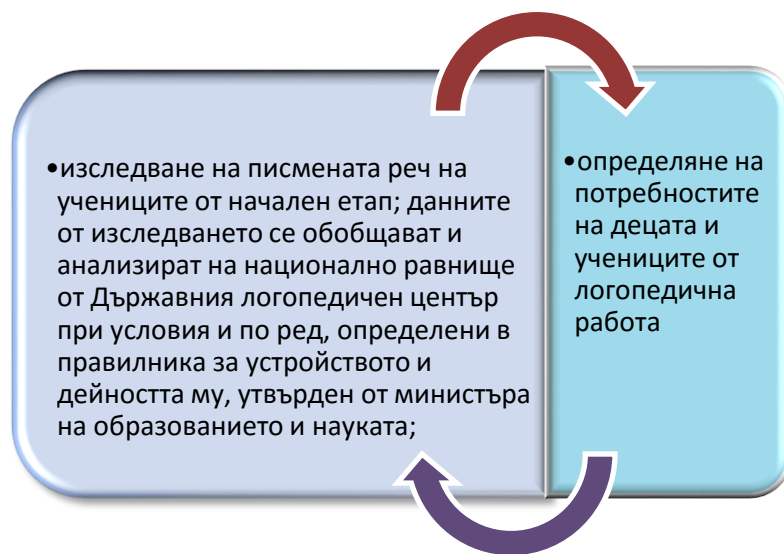
Общата подкрепа за личностно развитие в училището, която е насочена към всички деца в подготвителна група за задължително предучилищно образование и към всички ученици в класа, гарантира участието и изявата им в образователния процес и в дейността на училището и включва: 1. екипна работа между учителите и другите педагогически специалисти; 2. кариерно ориентиране на учениците; 3. занимания по интереси; 4. библиотечно-информационно обслужване; 5. грижа за здравето въз основа на информация от родителя, представителя на детето или лицето, което полага грижи за детето, за здравословното състояние на детето и за проведени медицински изследвания и консултации и при взаимодействие с медицинския специалист в здравния кабинет в училището; 6. осигуряване на общезитие; 7. поощряване с морални и материални награди; 8. дейности за превенция на насилието и преодоляване на проблемното поведение; 9. дейности за превенция на обучителните затруднения, включително логопедична работа.

Общата подкрепа за личностно развитие в училището за целите на превенцията на обучителните затруднения се изразява във включване на отделни ученици в дейности, като: 1. допълнително обучение по учебни предмети с акцент върху обучението по български език, включително оgramотвяване на ученици, за които българският език не е майчин; 2. консултации по учебни предмети и допълнителни консултации по учебни предмети, които се провеждат извън редовните учебни часове; 3. логопедична работа с учениците.

Екипна работа между учителите и другите педагогически специалисти – чл.178, ал.1, т. 1 от ЗПУО включва обсъждане на проблеми и обмяна на добри практики при работата им с едни и същи деца и ученици с цел повишаване ефективността на педагогическите подходи. Учителите, работещи в общинските детски градини, училища и обслужващи звена познават и използват в своята пряка работа различните видове обща подкрепа за личностно развитие, по смисъла на чл. 178, ал.1 от ЗПУО. Обсъждат дейностите, обменят информация и добри педагогически практики с цел подкрепа на всички учители за подобряване на работата им с децата в групата или с учениците в класа. Провеждат регулярни срещи, когато са за целите на превенцията, между малка група учители и други педагогически специалисти в детската градина, съответно между класния ръководител, учители и други педагогически специалисти в училището.

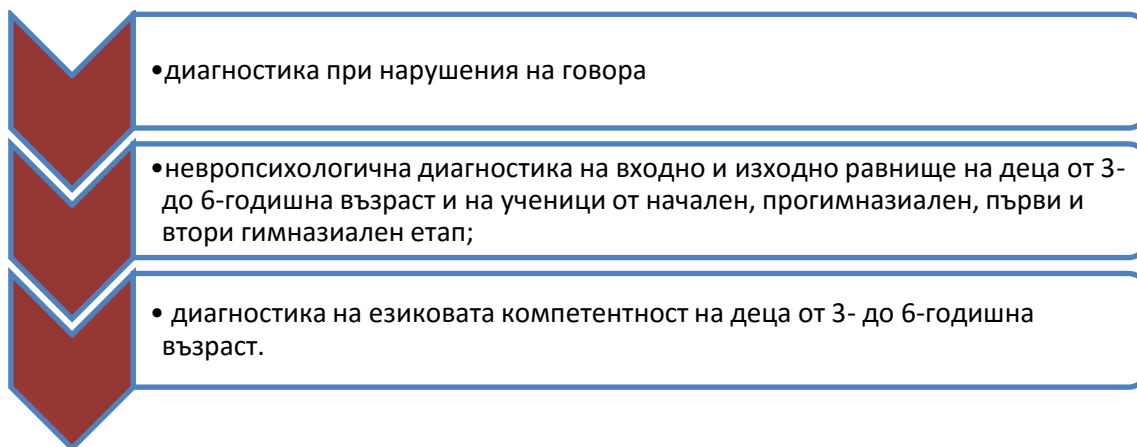
Логопедичната работа като част от дейностите за целите на превенцията на обучителните затруднения по чл. 15, т. 9 се осъществява от логопеди в детски градини, училища и центрове за подкрепа за личностно развитие, както и от логопеди на Държавния логопедичен център, и съдържа: превенция на комуникативните нарушения и на обучителни трудности; диагностика на комуникативните нарушения; корекционно-терапевтична дейност при установени индикации за комуникативни нарушения.

Логопедичната превенция на комуникативните нарушения и обучителни трудности включва /Фиг. 3./:

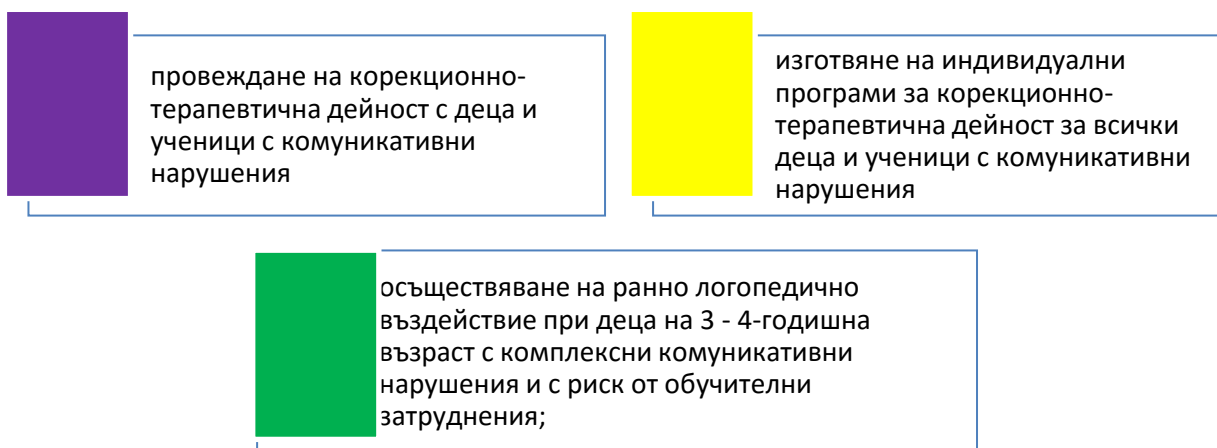
Фиг.3. Логопедичната превенция на комуникативните нарушения

Логопедичната диагностика на комуникативните нарушения /Фиг. 4./ се осъществява посредством:

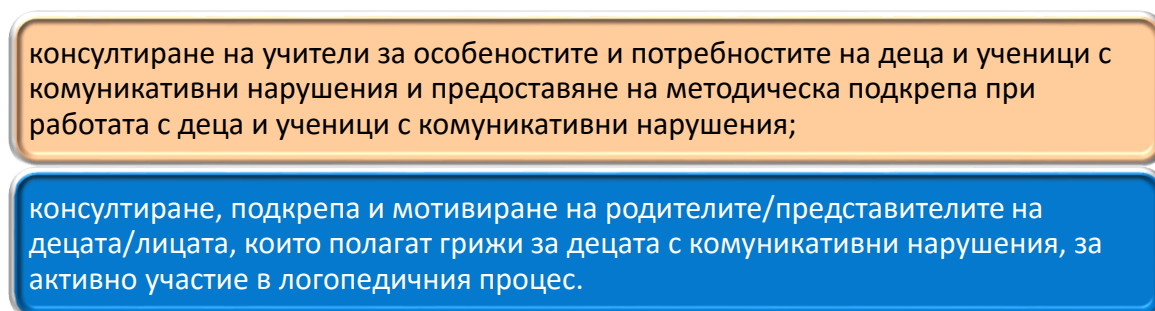
Фиг.4. Компоненти на логопедичната диагностика на комуникативните нарушения

Корекционно-терапевтичната дейност при установени индикации за комуникативни нарушения /Фиг. 5/ се изразява в:

Фиг.5. Етапи на корекционно-терапевтичната дейност при установени индикации за комуникативни нарушения

Консултативната дейност се извършва в следните направления/ Фиг. 6/:

Фиг.6. Варианти на консултативен процес при деца и ученици с комуникативни нарушения

ИЗВОДИ

Езиковите и речеви патологии влияят върху способността за получаване, разбиране, произвеждане и изразяване на словесна, невербална и графична информация, до ограничени образователни постижения, намалени възможности за заетост и проблеми със социалната адаптация. Ефективното и ранно откриване на речеви и езикови патологии, както и насърчаване, превенция и образование, могат да създадат по-добри възможности за деца с

нарушения на комуникацията. Такива деца се нуждаят от подходяща подкрепа, която да им позволи да взаимодействат социално и да участват пълноценно в образователния процес.

REFERENCES

Georgieva, A. (1996), *Za terminologiyata v logopediyata: I. Bazovi kategorii*, V:sp.“Spetsialna pedagogika”, SU „Sv. Kl. Ohridski“, Sofia, septemvri, (**Оригинално заглавие:** Георгиева, А. 1996, *За терминологията в логопедията: I. Базови категории*, В:сп.“Специална педагогика”, София, септември, Издателство: СУ „Св. Кл. Охридски“)

Georgieva, A.(1996), *Za terminologiyata v logopediyata: II.Sporni termini ili neyasni kontsepti?*, V: sp. “Spetsialna pedagogika”, SU „Sv. Kl. Ohridski“, Sofia,dekemvri (**Оригинално заглавие:** Георгиева, А. 1996, *За терминологията в логопедията: II.Спорни термини или неясни концепти?*, В: сп. “Специална педагогика”, София, декември, Издателство: СУ „Св. Кл. Охридски“)

Georgieva, A. (1996), *Teoretichni modeli na ezikovite narushenia*, V: sp.“Spetsialna pedagogika”, SU „Sv. Kl. Ohridski“, Sofia, yuni (**Оригинално заглавие:** Георгиева, А. 1996., *Теоретични модели на езиковите нарушения*, В: сп. “Специална педагогика”, София, юни, Издателство: СУ „Св. Кл. Охридски“)

Karagyozov,I. (1998). *Vavedenie v spetsialnata pedagogika*, Faber, Veliko Tarnovo (**Оригинално заглавие:** Карагъзов, И., 1998. *Въведение в специалната педагогика*. Велико Търново: Издателство „Фабер“.)

Karagyozov,I. , A. Garnacheva (1996). *Special pedagogy*, Abagar, Veliko Tarnovo (**Оригинално заглавие:** Карагъзов, И., А. Гърбачева 1996. *Специална педагогика*. Велико Търново: Издателство „Абагар“.)

Leonard, L. (2000). *Children with Specific Language Impairment*. Cambridge (Mass.), MIT Press.

LAW on pre-school and school education Prom., SG, no. 79 of 13.10.2015, in force since 1.08.2016, amend. and so on, no. 98 of 9.12.2016, in force as of 1.01.2017, amend. 105 of 30.12.2016 in force from 01.01.2017, no. 58 of 18.07.2017, in force since 18.07.2017 (**Оригинално заглавие:** Закон за предучилищно и училищно образование.2016. В сила от 01.08.2016 г., Обн. ДВ. бр.79 от 13 Октомври 2015г., изм. и доп. ДВ. бр.98 от 9 Декември 2016г., изм. ДВ. бр.105 от 30 Декември 2016г., изм. ДВ. бр.58 от 18 Юли 2017г., изм. и доп. ДВ. бр.99 от 12 Декември 2017г., изм. ДВ. бр.24 от 16 Март 2018г.. София:

URL: https://www.mon.bg/upload/12190/zkn_PUObr_180717.pdf